

Nr. 3–2006

esperanto-Nytt

Informasjon fra Norsk Esperanto-Forbund

Pondus har lært esperanto s. 4

Norsk esperanto-historie s. 2

Språk blir mediekritisk kunst s. 5

Forstår alle esperanto? s. 7

Norsk esperanto-historie

På seminaret til Norsk Esperanto-Forbund i november fikk deltakerne lære mer om norsk esperanto-historie, og de fikk skrive til dels latterlige litterære tekster.

Hovedtemaet var esperantos historie i Norge fra starten i 1891 og fram til verdenskongressen i Bergen nøyaktig hundre år senere. Elna Matland i Bergen holdt et sprudlende foredrag som selvsagt startet med starten: Haldor Midthus fra Os (1841–1906) grunnla norsk esperantobevegelse, og rakk bare så vidt å reise på den første verdenskongressen for esperanto i 1905, før han døde noen måneder senere.

Spesielt inntrykk på seminar-deltakerne gjorde fortellingene fra krigens dager. I krigsårene 1940–45 måtte esperantobevegelsen, som så mange andre, gå under jorden. Det hindret dem likevel ikke i å arrangere kretsstevne på Vestlandet med rundt 70 deltakere i 1942.

Det hendte seg også at tyske soldater som kunne esperanto, prøvde å ta kontakt. Disse ble høflig avvist pga. krigssituasjonen. Men i 1942 banket det på døren til Bergens-klubben. Det var en tysk esperantomann, sjømann og ikke soldat, som bad om hjelp til å komme seg til Sverige. Den hjelpen fikk han, og han ble siden medlem i det svenske esperantoforbundet.

Etter krigen blomstret esperanto igjen. Blant annet ble Esperantoforlaget dannet, og esperanto ble tillatt som fag i

Elna Matland. Foto: Ulf Lunde.

gymnaset. I 1952 ble den årlige verdenskongressen lagt til Norge med 1600 deltakere i Oslo rådhus, og med programposter som utflukter, foredrag og alt som ellers hører med. Den neste gangen verdenskongressen ble lagt til Norge, var i 1991, med 2400 deltakere i Bergen.

Seminaret nå i november ble holdt over telefon til deltakere i Oslo, Bergen, Stavanger, Trondheim og Korgen. Del 3 og første halvpart av del 4 av foredraget ble holdt på norsk. Et lydopptak av Elna Matlands foredrag ligger her: <http://www.esperanto.no/nel/sem2006>

jea

Selskapsleik

På seminaret til Norsk esperanto-forbund stod også litterær produksjon på programmet, rett nok av den meir uformelle typen. Den eine av oppgåvene gjekk ut på at kvar lokale gruppe skulle skriva ei historie på grunnlag av ei samling med ord som hadde vorte henta tilfeldig frå ordboka. Kvar person sa etter tur ei setning. Det noko frekke resultatet frå gruppa i Trondheim vart slik, med norsk omsetjing i høgre spalte:

ORIGINAL

Mia patrino estas tre miopa virino. Mi supozas ke ŝi eĉ ne vidas siajn dentojn. Tial mi volis donaci al ŝi okulvitrojn kaj artefikajn dentojn.

Pro tio ŝi neniam pardonos min. Mi nur levas miajn ŝultrojn, sed timas ke tio ne helpas.

Sur la internacia nivelo la kuracistoj avertis kontraŭ enlitigo, pro miopo kaj la malbonaj dentoj. Ĝis nun tio tamen estis la plej bona kuraco, kvankam ekzistas alternativa medikamento konsistanta el zingibraj radikoj miksitaj kun suko de citrono.

Ĉar mia patrino ne ŝatas zingibron, nek litojn, ŝi devus pli volonte ĝoji pro mia donaco. Nedankema bestaĉo.

PÅ NORSK

Mor mi er svært nærsynt. Eg vil tru at ho ikkje eingong ser tennene sine. Difor ville eg gi henne briller og gebiss.

Det kjem ho aldri til å tilgi meg. Eg trekkjer berre på skuldrene, men fryktar at det ikkje er hjelp i.

På internasjonalt nivå har lækjarane åtvare mot å gå til sengs, pga. nærsyn og dårlege tenner. Hittil har dette likevel vore den beste måten å lækjast på, jamvel om det finst ein alternativ medisin av ingefærrot blanda med sitronsaft.

Ettersom mor mi korkje liker ingefær eller senger, burde ho heller ha vorte glad for gáva mi. Utakknemlege beist.

Lære esperanto?

Prøv dette nettkurset: <http://lernu.net>

Eller gå til <http://www.esperanto.no> og utforsk nettstedet.

Slutt for Polen?

Etter 78 år kan det nå bli slutt på de esperantospråklige sendingene til den statlige polske radioen, tross i en verdensomspennende lytterskare. I slutten av oktober bestemte det nye styret i radioen at sendinger på esperanto skulle kuttes ut, og at pengene skulle heller brukes på andre språk som hviterussisk og ukrainsk. Den endelige avgjørelsen skal visstnok fattes av det polske utenriksdepartementet.

Det internasjonale esperantoforbundet UEA har tatt opp kampen for å redde sendingene, men det råder pessimisme, siden styret i den polske radiokanalen allerede har diskutert saken og mer eller mindre sagt seg ferdig med den.

Polen har et spesielt forhold til esperanto, siden det var hjemlandet til språkets grunnlegger L.L. Zamenhof. I forbindelse med 150-årsjubileet for Zamenhofs fødsel i 2009 var det meningen å legge den årlige verdenskongressen dit, men UEA-leder Renato Corsetti har nå truet med å flytte kongressen til et annet land. Vanligvis deltar rundt to tusen mennesker på disse kongressene.

De polske radiosendingene på esperanto har pågått sporadisk siden 1928 og regelmessig siden april 1959. Redaksjonens nettside, med podkast, er: <http://www.polskieradio.pl/polonia/eo/>

ah

Språkmektige Pondus

Fra før er Pondus å finne på tolv forskjellige språk, og nå kan Frode Øverli, mannen bak Pondus, glede seg over det trettede – esperanto.

Norgea Esperantisto, medlemsbladet til Norsk Esperanto-Forbund, har fått tilgang til å publisere de oversatte stripene. Fra og med nr. 1/2007 blir Pondus å finne på fast plass i ungdomsseksjonen.

Pondus kommer ut med daglige striper i ca. 100 aviser i og utenfor Norge, og

Pondusbladet har et opplag på omlag 110 000.

– Jeg har lenge gått og grublet på ideen, sier Judith P. Abrahamsen, som oversetter Pondus til esperanto. – Og det er en artig utfordring å finne gode esperanto-uttrykk for de mange rare uttrykkene som Øverli legger i munnen på karakterene sine.

Vil du sikre deg bladet med den første stripen på esperanto? Bli abonnent eller medlem via www.esperanto.no. *ben*

Slik ser Pondus ut som esperantotalende. © Øverli. distr. strandoverli@yahoo.com

Esperantomodell Kai Salve Salvesen (t.v.) og kunstneren Bård Ask (t.h.). Bilder fra Safari på NRK1

Språk blir kunst: Ni estas movado

«Ni estas movado» er navnet på en utstilling som åpnet i Galleri Fimbul i Oslo 2. desember. Navnet er (selvfølgelig) på esperanto og betyr 'Vi er bevegelse'. Det er kunstneren Bård Ask som står bak. Han avsluttet sin utdannelse ved Kunstakademiet i Bergen i 2005 og har mottatt flere utmerkelser de siste årene.

Som navnet tilsier, handler utstillingen for en stor del om esperanto. Sentralt er videoen «Ni estas movado». Den består av sangeren Nils Bech som synger åttestemt med seg selv. Teksten er hentet fra Prahaerklæringen (1996) om språklig mangfold og språklige rettigheter. Musikken er skrevet av Jan Erik Mikalsen. En tidlig versjon av videoen ble vist på samtidskunstfestivalen Momentum i Moss i høst.

Et annet verk består av medlemmer av Norsk esperanto-ungdom, portrettert som drømmende supermennesker i stråler fra den grønne stjerna (esperantobevegelsens første symbol).

Ellers er å se Mercedes-stjerner satt sammen til å bli én stor stjerne, samt et veggmaleri.

Som mye annen moderne kunst, kan dette tolkes på flere måter. Aftenpostens Truls Ramberg skriver om utstillingen i en artikkel om videokunst og mediekritikk

3. desember: «Alle arbeidene har et drømmeaktig og uvirkelig preg, og fremstår totalt sett som en kritikk ikke bare av utopier knyttet til universalspråket esperanto, men også mot tilbøyeligheten til å dyrke idealbilder innen massemedier og samfunnet generelt.»

Til programmet Safari på NRK1 28. november sier Ask selv: – Jeg utforsker litt om kunsten faktisk kan være med på å påvirke og skape en dialog på et eller annet plan. [...] Esperanto representerer noe naivt, som jeg syns er fint.

Jon Rømmesmo, kunstner og mangeårig esperantobruker, fremhever kontrasten mellom småkjølige og kompliserte mercedesstjerner og ungdom med drømmer og håp om nyskaping og en framtid hvor folk kan forstå hverandre.

Utstillingen er åpen til 22. desember.

Signe Christophersen

RELEVANTE NETTADRESSER:

<http://www.bardask.com>

<http://www.gallerifimbul.no>

<http://www.esperanto.no/div/praha.shtml>

<http://oslopuls.no/kunst/article1556077.ece>

<http://www.nrk.no/safari>

Hvalsk

Ikke så mange årene etter at tegnefilmen «Oppdrag Nemo» lot den distré fisken Dory snakke hvalsk, forteller Discovery News at hvaler har et rikere ordforråd enn først antatt.

Knølhval har ikke språk i vår forstand, men forskerne har funnet 622 «sosiale lyder» som brukes til kommunikasjon, forteller Discovery på sine hjemmesider.

Sosiale lyder er korte og enkle lyder som skiller seg fra de lengre og mer sammensatte hvalsangene. Den nye forskningen indikerer at hvalene kommuniserer mer gjennom stemmebruk enn det man tidligere har trodd.

– Jeg vil ikke si at det dreier seg om språk, for det er et menneskelig begrep, sier Rebecca Dunlop, som har arbeidet med studien ved Universitetet i Queensland, Australia.

– Hvaler setter ikke disse lydene sammen til ord i setninger. Det er mer et slags enkelt ordforråd.

Forskerne fant 622 lyder som kunne grupperes i 35 grupper. Her fant de både «vopp»-lyder hos hunhvalene, «tvopp»-lyder hos hannene og lyse rop ved sinne.

I tillegg fant de ut at hvaler kommuniserer med kroppsspråk, f.eks. ved å bryte vannoverflaten og å lage bobler under vann.

Store overskrifter hjelper

I forrige nummer av medlemsbladet til Norsk Esperanto-Forbund, som kom ut i oktober, ble det slått stort opp på framsida at 19 % av medlemmene ennå ikke hadde betalt medlemskonktingenten for i år.

Skandaleoppslaget ble kombinert med ny purring, og folk fikk fart på seg. Ellers fortelles det at en hel del unge mennesker har meldt seg inn i forbundet de siste par årene.

Nyttårstreff

Populære Internacia Seminario går av stabelen i Wewelsburg ved Paderborn i Tyskland 27. desember til 3. januar. Til tross for navnet er det knapt noe seminarpreg i tradisjonell forstand over arrangementet.

Årets tema er «50 år med Internacia Seminario – fremdeles ung?». Treffet har pågått årlig det siste halve århundret, og arrangeres av tysk esperantoungdom.

Programmet er stappfullt av konserter og annen underholdning. En egen kulinarisk festival er også lagt til årets nyttårstreff.

Treffet har hjemmeside her: <http://www.esperanto.de/is/eo/2006/>

Forstår alle esperanto?

Det er en vanlig misforståelse, men nei, det er ikke gjort uten videre å forstå esperanto! Esperanto må læres som andre språk.

Men det som er det fine med esperanto, er at selv om det ikke er laget for å være lett å forstå sånn uten videre, så er det laget for å være lett å lære. Hvis du kan ordet *arbo* (et tre) og hekter på endelsen *-ar*, får du *arbaro*, som betyr 'skog'. Endelsen *ar* betyr rett og slett 'ansamling', og finnes i en rekke ord, f.eks. også *homaro* (menneskehet, av *hom+ar+o*, dvs. ansamling av menneskene) og *stelaro* (stjernebilde, av *stel+ar+o*, dvs. stjerneansamling). Endelsen *-o* betegner forresten substantiv, mens *-a* betegner adjektiv. Så *arbara* betyr 'som har å gjøre med skogen'.

En mye brukt forstavelse er *mal-* som betyr 'u-'. *Alta* og *malalta* betyr henholdsvis 'høy' og 'lav'.

Esperanto har mange slike for- og etterstavelser, men «mekanisk» er ikke språket av den grunn. For det har selvsagt dannet seg konvensjoner: En *vortaro* (ordansamling) er ikke en hvilken som helst ansamling av ord, men er mer spesifikt en ordbok.

I dagligspråket dukker det opp mange slike ord, særlig for å oppnå en viss komisk effekt. Verbet *maltrinki* blir gjerne brukt om det motsatte av å drikke (*trinki*), nemlig å tisse.

DETTE ER ESPERANTO

- Esperanto er eit språk.
- Det er utforma for å vera lett lært.
- Det såg dagens lys i 1887.
- Det er registrert brukarar i over 100 land.
- Alle substantiv endar på *-o*.
Intereso tyder *interesse*.
- Alle adjektiv endar på *-a*.
Interesa tyder *interessant*.
- Alle verb endar på *-as* i notid, *-is* i fortid og *-os* i framtid.
- Trykket landar alltid på nest siste staving i ordet.
- *Mi amas vin* tyder eg elsker deg.

Lurer du på noe?

Skriv til sporsmal@esperanto.no

Trykkfeil

I førsteopplaget av *Esperanto-nytt* 2/2006 var artikkelen under vignetten «Det har jeg lurt på» kreditert med feil navn. Det var Kjell Heggvold Ullestad som svarte på spørsmålet om esperantos alfabet.

Visste du at...

PÅ MANGE SPRÅK

I 2008 vert forfattar- og omsetjarkongressen WALTIC arrangert i Stockholm. WALTIC (Writers' and Literary Translators' International Congress) har heimeside på engelsk, spansk, svensk, tysk, fransk og esperanto her: <http://www.congrex.se/waltic2008/>

Bannskap

Norsk esperanto-ungdom utlyser til konkurranse i bannskap. Repertoaret av tabuord og banneord på esperanto er allerede stort nok til å fyre av mang en kraftsalve. Men ungdommen vil altså ha mer, for virkelig å avkrefte den gamle myten om at esperanto ikke egner seg til banning.

Konkurransen lyses ut til esperantofolk i hele verden. Resultatet ventes rundt mai 2007, og vil da bli offentliggjort på ungdommenes hjemmeside: <http://www.esperanto.no/nje>

Så hvis du kan esperanto og har et godt uttrykk på lager for å betegne den inngrodde, grønnsprengte hesk... av en forp... røykstinkende nabo, er det bare å melde sitt bidrag. Men pass på å anonymisere naboen, for et vilkår for å være med i konkurransen er at du ikke angriper enkeltpersoner.

SPANSKE JERNBANER

Nyhetstjenesten NUN forteller at det spanske jernbaneselskapet Renfe har brukt esperanto i en reklame for kortdistansetog. Hvordan esperanto ble brukt, sier derimot meldingen ingenting om.

FRIMERKE

Han som grunnla esperanto, polakken L.L. Zamenhof, døde i 1917. I forbindelse med 90-årsjubileet i 2007 utgir Israel et Zamenhof-frimerke. I 2007 er det også 120 år siden esperanto ble til.

Sei det på
esperanto

**Dankon
kaj ĝis revido.**

Takk og på gjensyn.

(Uttale: DANkån kai dzjis reVIDå)

DU KAN ABONNERE på *Esperanto-nytt* (3 utgivelser pr. år) ved å betale 30 kr. til *Esperanto-nytt*, postgironr. 7877 067 9590. Det er mulig å betale for flere år samtidig. *Informilo en la norvega lingvo. Aperadas per 3 numeroj jare ekde 1985.*

Redaksjon: Jardar Eggesbø Abrahamsen (ansv), tlf. 905 51 378; Aleksander Helgaker. E-post: <ennytt@esperanto.no>. **Utforming:** Judith P. Abrahamsen.

Trykk: Øien&Indergaard. ISSN 0802 0442.

Norsk Esperanto-Forbund, Olaf Schous vei 18, 0572 Oslo. www.esperanto.no